

Innst. S. nr. 115

(2004–2005)

**Innstilling til Stortinget
fra kommunalkomiteen**

St.meld. nr. 11 (2004-2005)

Innstilling fra kommunalkomiteen om Sametingets virksomhet i 2003

Árvalus S. nr. 115

(2004–2005)

**Árvalus Stuorradiggái
gieldalávdegottis**

St.died. nr. 11 (2004-2005)

Árvalus gieldalávdegottis Sámedikki 2003 doaimma birra

Innst. S. nr. 115

(2004-2005)

Innstilling til Stortinget fra kommunalkomiteen

St.meld. nr. 11 (2004-2005)

Innstilling fra kommunalkomiteen om Sametingets virksomhet i 2003

Til Stortinget

1. SAMMENDRAG

1.1 Innledning

Sametinget har levert sin årsmelding til kommunal- og regionaldepartementet om arbeidet i Sametinget i 2003. Årsmeldingen gjør rede for det politiske arbeidet i Sametinget, de oppgavene som Sametinget skal forvalte, og økonomiske og administrative utfordringer.

I stortingsmeldingen gir Regjeringen en tilbakemelding på de sakene som Sametinget har tatt opp i årsmeldingen for 2003. Den omfatter også en omtale av videreføringen av de saker som er tatt opp i meldingen.

Omtale av samarbeidet mellom regjeringen og Sametinget er gitt en særskilt framstilling i meldingen, og er dessuten integrert i de særskilte virksomhetsområder.

Meldingen inneholder ikke nye tiltak som medfører økonomiske eller administrative konsekvenser. De omtalte tiltakene blir dekket innen gjeldende budsjett-rammer for de forskjellige departementer.

1.2 Samarbeid mellom Sametinget og sentrale myndigheter

Samenes rett til å bli konsultert i saker som kan få direkte virkning for dem er nedfelt i ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater (1989) artikkel 6. I dag er det etablert systemer med møter og drøftinger både på politisk og administrativt nivå mellom myndighetene og Sametinget på saksområder som har betydning for samene.

Regjeringen ønsker en videre utvikling av samarbeidsformene mellom myndighetene og Sametinget, og at den folkerettslige plikten til å konsultere samene som urfolk blir ivaretatt på en tilfredsstillende måte.

Det er etablert en arbeidsgruppe med representanter fra Sametinget og Kommunal- og regionaldepartementet på administrativt nivå. Arbeidsgruppen skal utarbeide et felles dokument som både skal omtale grunnlaget for urfolks rett til konsultasjoner samt forslag til hvordan en kan gjennomføre disse i praksis. Dokumentet skal tjene som grunnlag for senere drøftinger på politisk nivå. Retningslinjene vil bli retningsgivende for departementene og deres underliggende etater.

Kommunal- og regionaldepartementet og Sametinget er også enige om å se nærmere på prosedyrene i forbindelse med utarbeidelsen av Sametingets budsjett. Prosedyrer i forbindelse med budsjettarbeid reiser en rekke særskilte spørsmål og problemstillinger og vil derfor bli behandlet i en egen prosess.

1.3 Regjeringens arbeid med samepolitiske saker og oppfølging av saker i Sametingets årsmelding

1.3.1 Samiske barn og unge

1.3.1.1 BARNEHAGER

Sametinget tildeles midler til tilskudd til samiske barnehager og til informasjons-, veilednings- og utviklingsarbeid i samiske barnehager og barnehager med samiske barn.

Odelstingsproposisjon om endringer skal legges frem for Stortinget våren 2005. Sametinget er en viktig samarbeidspart for Barne- og familiedepartementet i arbeidet med lovrevisjonen. Sametinget blir også konsultert når det gjelder ny rammeplan for barnehager.

Barne- og familiedepartementet har jevnlig møter med Sametinget på administrativt plan for å drøfte utfordringer. Sametinget har pekt på behovet for økt fokus mot områder utenfor samiske kjerneområder. Disse områdene er ofte i en revitaliseringsfase og trenger særlig veiledning og informasjon i tilrettelegging og oppfølging av barnehagetilbud for samiske barn. Utfordringen ligger også i å rekruttere personale med samiskspråklig kompetanse.

1.3.1.2 STYRKING AV TILBUDET TIL SAMISKE BARN OG UNGDOM I KOMMUNENE

Sametinget og Barne- og familiedepartementet samarbeider om å styrke tilbudet til samiske barn og ungdom i kommunene. Samarbeidet om utgivelse av et hefte om samisk oppvekst og tilbudene i kommunene ble slutført i 2003.

Departementet har siden 1999 hatt et utviklingsprogram for å styrke oppvekstmiljøet. Tana kommune har deltatt i første del av programperioden, som en av ti kommuner. Kautokeino kommune deltar nå som en av åtte kommuner, fram til og med 2004. Målet for programmet er å styrke innsatsen mot vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme.

Barne- og familiedepartementet ga i 2003 økonomisk støtte til Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge til å utforme fire temahefter om barnevern i samisk kontekst til bruk i praksisfeltet og innenfor ulike utdanninger. Arbeidet med temaheftene skal etter planen avsluttes i 2004.

1.3.1.3 BARNEVERN OG FAMILIEVERN

Sametinget har i sin melding tatt opp behovet for en synliggjøring av samiske barns behov i den nye forvaltningsreformen for barnevern og familievern.

Departementet viser til at målet om et barnevern til barnets beste innebærer et barnevern til samiske barns beste der også samisk språk og kultur oppleves som viktig og likeverdig. For å nå dette målet er det behov for å øke den flerkulturelle kompetansen i barneverntjenesten.

Barne- og familiedepartementet har gjennom Program for foreldreveiledning utviklet materiell til foreldre og til bruk på helsestasjoner som skal gi støtte til foreldre i omsorgs- og oppdragerrollen. Noe av dette materialet er oversatt til samisk.

Med midler fra Sametinget har Indre Finnmark familievernkontor gjennomført prosjektet "Metodeutvikling og kompetanseheving i arbeid med par og familier med rusrelaterte problemer i Sápmi". Man har fått nyttige erfaringer som kan brukes i førstelinjetjenesten, og prosjektet kan ha overføringsverdi til arbeid med tabubelagte problemområder også i andre kulturer.

Det arbeides fortløpende med iverksetting av ulike prioriterte tiltak ut fra rapporten "Kompetansetiltak for familievernet". Et viktig satsingsområde er styrking av tilbudet til minoritetsetniske familier, deriblant tilbudet til den samiske befolkning.

1.3.2 Samisk språk, informasjon og synliggjøring

1.3.2.1 MER AKTIV BRUK AV SAMISK SPRÅK

Regjeringen anser språkspørsmålet for å være et av de viktigste saksområdene i samepolitikken. Regjeringen ønsker at samisk skal være et levende språk som blir brukt også i offentlig sammenheng.

Kultur- og kirke departementet, Utdannings- og forskningsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet tildelte i 2004 6 mill. kroner til utvikling av et samisk korrekturprogram for elektronisk saksbehandling. Arbeidet skal drives av Sametinget, som har

tildelt 5,3 mill. kroner til prosjektet. Det betyr en samlet tildeling på 11,3 mill. kroner.

I løpet av 1. halvår i 2005 skal alle departementer og Statsministerens kontor ha samiskspråklig informasjon på ODIN.

For å gjøre det enklere for offentlige virksomheter å ta i bruk samisk, er Kompetansebasen for samisk språk og IT nå etablert: www.samit.no. "samIT" er et element i Regjeringens arbeid rettet mot statlige etater, der målet er å legge til rette for bruk av samisk i IT-sammenheng og informere om statlig virksomhet på samisk.

Regjeringen ønsker at flere lover og forskrifter skal oversettes til samisk.

Regjeringen ønsker å bedre tilgang til tolker innen offentlig sektor. Som bidrag til å oppnå dette målet, har Samisk høgskole i løpet av 2004 utviklet studiemoduler for utdanning av tolker i samisk.

1.3.2.2 NORDISK SAMISK SPRÅKPRIS - GOLLEGIELLA

Sameministrene i de nordiske landene og sametingspresidentene har, etter initiativ fra Kommunal- og regionaldepartementet i Norge, opprettet en nordisk samisk pris som en anerkjennelse og synliggjøring av innsats og arbeid for samisk språk.

1.3.2.3 INDRE FINNMARK TINGRETT OG SAMISK JURIDISK TERMINOLOGI

Indre Finnmark tingrett (Sis-Finnmárkku diggegoddi) ligger i den samiske kommunen Tana og har vært i drift siden 1. januar 2004. Den er en ordinær førstinstansdomstol som skal betjene alle innbyggere innenfor sin rettskrets.

Det skal også utarbeides et nytt saksbehandlingssystem i domstolene, hvor det blir tilrettelagt for bruk av samisk skriftspråk. Opprettelsen av Indre Finnmark tingrett vil dessuten være en god anledning til å videreutvikle samisk språk.

Målet med opprettelsen av Indre Finnmark tingrett og språkutviklingsprosjektet er at den samiske befolkningen skal oppleve at rettsvesenet blir mer tilgjengelig, og at rettsvesenets kunnskap om samiske sedvaner og rettsoppfatninger skal øke. Opprettelsen kan også ses på som en lojal oppfølging av merknader i tilknytning til Norges ratifisering av Europarådets minoritets-språk-pakt.

1.3.2.4 FORVALTNINGSOMRÅDET FOR SAMISK SPRÅK

Tysfjord kommune har søkt om å bli innlemmet i det samiske forvaltningsområdet. Sametinget behandlet saken i 2002 og har bedt Kultur- og kirke departementet gjøre endringer i samelovens språkregler slik at kommunen kan komme inn under forvaltningsområdet.

Regjeringen vil følge opp vedtaket i løpet av høsten 2004 ved å fremme en odelstingsproposisjon om endringer i samelovens regler om forvaltningsområdet for samisk språk.

Departementene har også mottatt søknad fra Snåsa kommune om å bli innlemmet i forvaltningsområdet for samisk språk.

1.3.2.5 EVALUERING AV SAMELOVENS SPRÅKREGLER

Sametinget har bedt Kultur- og kirkedepartementet om å gjennomføre en evaluering av samelovens språkregler. Departementet har innledet samtaler med Sametinget og Kommunal- og regionaldepartementet om utarbeidelse av mandat for evalueringen. Det tas sikte på å gjennomføre evalueringen i løpet av 2005.

1.3.2.6 STEDSNAVNLØVEN

Kultur- og kirkedepartementet arbeider nå med en odelstingsproposisjon med forslag til endringer i stedsnavnloven. Det tas sikte på fremleggelse av proposisjonen innen utgangen av 2004.

1.3.2.7 SAMISKE VEIVISERE

Gjennom et prosjekt med "samiske veivisere" ønsker Regjeringen å gi samiske ungdommer i oppgave å informere om samisk språk, kultur og samfunnsliv. Dette vil i første omgang være et tre-årig prøveprosjekt. Det vil så bli evaluert med sikte på vurdering av en eventuell videreføring.

1.3.2.8 DEN 6. FEBRUAR SOM OFFISIELL FLAGGDAG

Regjeringen har bestemt at Samefolkets dag skal være offisiell flaggdag. Offisiell flagging på Samefolkets dag bidrar til en verdig markering av dagen og synliggjør og skaper oppmerksomhet om samer og samiske forhold.

1.3.3 Utdanning

1.3.3.1 ORGANISATORISKE ENDRINGER I SENTRAL-ADMINISTRASJONENS BEHANDLING AV SAKER OM GRUNNOPPLÆRING I OG PÅ SAMISK

Som et ledd i omorganiseringen av den sentrale statlige skoleadministrasjonen er det blitt opprettet et direktorat for utdanning.

Direktoratet skal på selvstendig grunnlag og i samarbeid med lokale instanser og Sametinget også ha ansvaret for kvalitetsutviklingen i den samiske skolen. For å styrke direktoratets kompetanse på samisk opplæring, er departementets spesifikke fagkompetanse på området overført til direktoratet.

1.3.3.2 VEDRØRENDE LIKESTILLING

Det er en likestillingspolitisk utfordring at samiske menn velger bort høyere utdanning. I arbeidet med å utvikle nye studietilbud, vil Samisk høgskole legge vekt på å utvikle studier som rekrutterer mannlige studenter. Samisk høgskole har i 2004 fått tildelt midler til arbeid med rekruttering av studenter.

1.3.4 Samisk forskning

I forbindelse med oppfølging av St.meld. nr. 34 (2001-2002) ble Norges forskningsråds program for samisk forskning økt fra 4,6 mill. kroner til 8,2 mill. kroner over statsbudsjettet for 2003. Bevilgningen på 8,2 mill. kroner ble videreført i 2004. I tillegg ble det for 2004 tildelt 1 mill. kroner ekstra over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett til Norges forsk-

ningsråds samiske program for å styrke samisk som originalspråk i samisk forskning.

Regjeringen ser det som viktig å styrke samisk som forskningsspråk. For 2005 har Regjeringen derfor foreslått at bevilgningen økes med 1 mill. kroner over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett, slik at den samlede bevilgning blir på 9,2 mill. kroner.

1.3.5 Kultur, idrett, media

1.3.5.1 SAMARBEIDET MELLOM REGJERINGEN OG SAMETINGET PÅ KULTUROMRÅDET

Kultur- og kirkedepartementet overførte fra 2002 forvaltningsansvaret for en rekke kulturinstitusjoner og tiltak til Sametinget. Sametinget forvalter nå en rammebevilgning til kulturformål, og det er opp til Sametinget å prioritere innenfor denne rammen.

1.3.5.2 SAMISK KULTUR

Sametinget vedtok i 2004 å be Kultur- og kirkedepartementet om å overføre forvaltningsansvaret for samisk arkiv til Riksarkivaren, slik at samisk arkiv blir en del av det statlige arkivverket. I budsjettet for 2005 foreslås det en overføring på 0,7 mill. kroner for samisk arkiv til det statlige Arkivverket.

1.3.5.3 SAMISKE KULTURBYGG

Utbyggingen av byggetrinn II ved Árran lulesamiske senter i Tysfjord ble sluttført høsten 2003.

I Kultur- og kirkedepartementets investeringsplan for 2005-2008 (jf. St.prp. nr. 1 (2004-2005) er Østsamisk museum i Neiden ført opp med 26,2 mill. kroner i tilskudd. Staten har tidligere gitt 3,8 mill. kroner til byggeprosjektet. Ája samisk senter i Kåfjord er oppført med et samlet tilskudd på 21,3 mill. kroner, der det første tilskuddet er planlagt gitt i 2006 (10 mill. kroner). Til Samisk Kunstmuseum er det ført opp et planleggingstilskudd på 1 mill. kroner i 2006 og 10 mill. kroner i 2007. Det forutsettes at kunstmuseet inngår som en avdeling av De Samiske Samlinger. Tilskuddsrammen på 30 mill. kroner er basert på foreløpig estimat.

Kultur- og kirkedepartementet har også bidratt med 1 mill. kroner til delfinansiering av kjøpesummen for boet etter den samiske multikunstneren Nils-Aslak Valkeapää.

1.3.5.4 SAMISK IDRETT

Kultur- og kirkedepartementet har bedt Sametinget om å legge fram en søknad som kan legges til grunn for behandlingen av Sametingets og Samenes idrettsforbunds anmodning om årlig tilskudd fra spillemidler. Samisk idrett har for øvrig mulighet til å søke om spillemidler til etablering av nødvendig infrastruktur gjennom dagens tilskuddsordninger til anlegg. I tillegg kan samiske idrettslag søke om midler gjennom tilskuddsordningen for lokale lag og foreninger.

1.3.5.5 SAMISKE MEDIA

Grunnstøtten til samiske publikasjoner ble i 2003 utvidet til å omfatte kvinnebladet Gába, barnebladet Leavedolgi og det kristne bladet Nuorttanaste.

Departementet vil foreslå endringer i regelverket for tilskuddsordningen til samiske aviser som innebærer at den foreslåtte budsjettøkningen for 2005 forbeholdes de samiskspråklige avisene. Videre vil departementet åpne for tilskudd til innstikk eller lignende på lulesamisk i aviser som i utgangspunktet faller utenfor forskriftens definisjon av samisk avis. Departementet har dessuten tatt kontakt med Sametinget for å drøfte en eventuell overføring av forvaltningsansvaret for tilskuddsordningen for samiske aviser.

Det er en forutsetning for tilskuddet fra staten til Nordnorsk filmsenter AS at det skal produseres minst én samisk film med støtte derfra.

1.3.6 Endring av sameloven

1.3.6.1 SENTRAL FØRING AV SAMEMANNTALLET

Stortinget har etter forslag fra Regjeringen endret sameloven § 2-6, jf. Ot.prp. nr. 26 (2003-2004). Lovendringen innebærer at Sametinget har overtatt manntallsføringen fra kommunene og tinget har ansvaret for den samlede manntallsføringen og for at samemanntallet føres kommunevis.

Endringen i sameloven krever tilsvarende revisjon av forskrift om valg av sameting. Forskriftsendringen vil skje i nært samarbeid med Sametinget.

1.3.6.2 INNFØRING AV FIRE UTJEVNINGSMANDATER I SAMETINGET

Regjeringen har i Ot.prp. nr. 21 (2004-2005) fremmet forslag om endringer i samelovens § 2-4 med sikte på å innføre fire utjevningsmandater til Sametinget slik at det totalt blir 43 representanter i tinget. Det tas sikte på at lovendringen kan iverksettes med virkning fra valget i 2005.

1.3.7 Helse- og sosialtjenester til samene

Sametinget og Helsedepartementet konsulterer hverandre jevnlig om forhold knyttet til helsetjenesten. Det er enighet om opprettelse av et samarbeidsorgan som kan ivareta hensyn til den samiske befolkningen i forhold til helseforetakene.

I den videre gjennomføringen av tiltak i handlingsplan "Mangfold og likeverd - Regjeringens handlingsplan for helse- og sosialtjenester til den samiske befolkning i Norge 2002-2005" forutsetter departementet et tett samarbeid mellom Sametinget og Sosial- og helsedirektoratet. Handlingsplanen gjelder for perioden 2002-2005, og videre oppfølging skal avklares i løpet av 2005. Helsedepartementet har avsatt midler til oppfølging.

Tilbudet til personer med psykiske lidelser i den samiske befolkningen skal styrkes gjennom opptrapping av psykisk helsevern i Karasjok og i Lakselv til nasjonale kompetansebaserte tjenester til den samiske befolkning, slik dette framgår av Opptrappingsplanen for psykisk helse.

1.3.8 Fiskerispørsmål

1.3.8.1 KONTAKT MELLOM FISKERI- OG KYST-DEPARTEMENTET OG SAMETINGET

Det avholdes jevnlig møter mellom Sametinget og fiskeri- og kystministeren.

1.3.8.2 OM FISKET AV KONGEKRABBE

Alle som fikk adgang til å delta i kongekrabbefangsten i 2003, har også adgang til å delta i 2004. Som følge av utvidet fangstområde, endret referanseperiode samt at øvre lengdegrense er endret til 21 meter og nedre lengdegrense er endret til 6 meter, vil antall deltagende fartøy i 2004 øke.

Fastsettelsen av en lavere lengdegrense for fiskefartøyer har gjort at flere fiskere i de samiske områder nå kan fiske kongekrabbe. Fiskeri- og kystdepartementet finner at det av kvalitets- og sikkerhetsmessige grunner ikke vil være aktuelt å gå inn for en lavere lengdegrense.

1.3.8.3 OM FISKET AV KYSTTORSK

Fra 1. mai 2004 ble det innført områdebegrensninger for vern av norsk kysttorsk ved at det er trukket opp fjordlinjer for begrensninger i utøvelsen av fisket. Fartøy over 15 meter som fisker med konvensjonelle redskap må være utenfor disse fjordlinjene når det fiskes etter torsk. Det ble samtidig innført en øvre grense på 3 000 kg rund vekt for tillatt omsetning av torsk for ikke-manntallsførte fiskere. Det skal også innføres en utførselskvote på 25 kg fisk per person. Disse bestemmelsene innebærer en skjerming av områder for den minste kystflåten, og således også samiske fjordfiskere.

1.3.8.4 OM NÆRHETS- OG AVHENGIGHETSPRINSIPPET

Sametinget etterlyser at nærhets- og avhengighetsprinsippet legges til grunn ved forvaltning av fiskeresursene. Fiskeri- og kystdepartementet påpeker at med hensyn til om deltakeradgang skal tildeles på bakgrunn av geografisk tilhørighet, er det pr. i dag ikke hjemmel i deltakerloven for å tildele deltakeradgang basert bare på slike kriterier.

1.3.8.5 OM DELTAKELSE I REGULERINGSRÅDET

Sametinget viser i sin årsmelding til at det generelt har vært vanskelig å få gjennomslag i Reguleringsrådet for Sametingets syn på reguleringene.

Fiskeri- og kystdepartementet vil presisere at Reguleringsrådet erstatter en ordinær høringsprosess og fungerer som et rådgivende organ for Fiskeri- og kystdepartementet. Reguleringsrådet gir ved avstemming blant medlemmene sin tilråding til Fiskeri- og kystdepartementet. Rådet har 12 medlemmer og Sametinget er representert med 1 medlem.

1.3.9 Reindrift

1.3.9.1 KONSULTASJONER OG FORHANDLINGER

Landbruksdepartementet ser det som viktig og nødvendig at det legges opp til gode konsultasjons- og forhandlingsprosedyrer i forhold til samiske interesser.

1.3.9.2 LIKESTILLINGSMESSIGE UTFORDRINGER

Det er nå igangsatt et arbeid med å vurdere kvinnes stilling i reindriften, herunder bruken av de økonomiske virkemidlene. Formålet med dette arbeidet er å få utviklet en fornyet og mer målrettet likestillingspolitikk i reindriftsnæringen med siktemål å legge til rette for økt deltagelse og innflytelse fra kvinner.

1.3.9.3 KULTUR OG NÆRINGS LIV

I årsmeldingen påpekes det at Sametinget i dag deltar som observatør i reindriftsforhandlingene. Sametinget mener at denne rollen må endres slik at Sametinget får en reell påvirkningsmulighet, og at dette må gjelde både i forhold til reindriftsforhandlingene og jordbruksforhandlingene.

I lys av en nærings- og samepolitisk utvikling er spørsmålet omkring Sametingets rolle noe som jevnlig vil måtte vurderes nærmere av Regjeringen i samråd med de respektive næringsorganisasjoner.

1.3.9.4 AREALVERN, AREALFORVALTNING OG NÆRINGSUTVIKLING

Reinstallssituasjonen i Finnmark er et forhold som vil ha stor oppmerksomhet framover. Det gjøres nå en betydelig innsats for å legge til rette for tilstrekkelig slaktning og nødvendig avsetning i markedet.

1.3.10 *Rettesforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i samiske områder*

1.3.10.1 FINNMARKSLOVEN

Regjeringen fremmet 4. april 2003 Ot.prp. nr. 53 om lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke (finnmarksloven) for Stortinget. Proposisjonen er til behandling i justiskomiteen.

1.3.10.2 SAMERETTSUTVALGETS ARBEID SØR FOR FINNMARK

Samerettsutvalget arbeider videre med spørsmål i forhold til rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i samiske områder sør for Finnmark fylke. Justisdepartementet har i den forbindelse tildelt midler til et større forskningsprosjekt.

1.3.11 *Miljøvern i samiske områder*

1.3.11.1 AREALVERN OG AREALFORVALTNING

Etter at Sametinget har kommet med konkrete forslag til forbedringer i planprosessen, tar departementet sikte på å fremme et forslag til nærmere saksbehandlingsregler som på en best mulig måte kan sikre at samiske interesser blir involvert i verneprosesser etter naturvernloven i løpet av 2004.

Miljøverndepartementet vil også bemerke at verneplanprosessen for Tysfjord-Hellemo nå er kommet i gang igjen etter å ha ligget nede siden 2001. Spørsmålet om å gjenoppta verneplanarbeidet har vært gjenstand for behandling av Stortinget våren 2003.

Det er i samråd med bl.a. Sametinget laget et saksbehandlingsopplegg og program for dette verneplanarbeidet. Det er i mandatet lagt til grunn at det videre arbeid skal skje som en nasjonal prosess, og det er lagt opp til planleggingsprosedyrer som skal sikre at lulesamiske interesser blir utredet og tatt med på råd. En arbeidsgruppe med representasjon fra lokale samiske interesser og kommunale og statlige interesser på lokalt-/regionalt nivå skal legge fram et forslag til opplegg for organisering og planlegging innen 1. september 2005.

1.3.11.2 KULTURMINNEVERN

Miljøverndepartementet overførte i 2001 myndighet til Sametinget etter kulturminneloven som en midlertidig forvaltningsordning i 3 år. Forvaltningsordningen ble i 2004 forlenget ut 2005.

Regjeringen skal legge frem en egen stortingsmelding om kulturminnepolitikken hvor bl.a. samisk kulturminneforvaltning vil bli omtalt.

1.3.12 *Mineralloven*

På bakgrunn av møtet mellom den politiske ledelsen i Nærings- og handelsdepartementet og Sametingets visepresident ble det fra Nærings- og handelsdepartementets side tatt initiativ til å avholde et møte med Sametinget for å diskutere Sametingets synspunkter på et nytt mineralloverk. Både Sametinget og Nærings- og handelsdepartementet ga uttrykk for at møtet hadde vært konstruktivt og nyttig.

1.3.13 *Petroleumsvirksomhet i Barentshavet*

Som omtalt i St.meld. nr. 38 (2003- 2004) Om petroleumsvirksomheten, ble det i høringsperioden for utredningen om helårig petroleumsvirksomhet i området Lofoten-Barentshavet (ULB) avholdt et møte mellom myndighetene og representanter for samiske interesser.

Olje- og energidepartementet har ansvaret for følgende punkter:

- For å sikre at samiske forhold blir tilstrekkelig belyst ved utbygging av petroleumssressurser, skal det tas inn i veilederen til konsekvensutredninger for feltutbygginger at konsekvenser for samiske interesser og reindriftsinteresser skal inngå i konsekvensutredningen der dette er relevant.
- Når produksjonen på Snøhvit har foregått noen år, skal det utføres et flerfaglig forskningsprosjekt for å kartlegge de faktiske konsekvenser av Snøhvitutbyggingen på samiske næringer, kultur og samfunn. I etterkant av dette arbeidet vil man i dialog med Sametinget og reindriftens organisasjoner vurdere avbøtende tiltak for å begrense eventuelle negative konsekvenser av utbyggingen for samiske næringer, kultur og samfunn. Snøhvitutbyggingen ble godkjent av Stortinget i 2002 og skal etter planen være i produksjon fra 2006.

1.3.14 *Vindkraft*

Dagens regler for behandling av vindkraftprosjekt innebærer en grundig vurdering av enkeltprosjekt etter energiloven og KU-bestemmelsene i plan- og bygningsloven, og gir således et godt grunnlag for å vurdere konsekvensene av det enkelte prosjekt. Regjeringen ser det som nødvendig at det også tilrettelegges for en mer samlet vurdering av konsekvensene av de planlagte vindmølleparkene. I den forbindelse ønsker Regjeringen å etablere et system for en tematisk konfliktvurdering, for bl.a. reindriften, av foreliggende vindkraftprosjekter, hvor både meldte og konsekvensutredete vindkraftprosjekter kan ses i sammenheng.

Ved etablering av vindkraftanlegg er hovedregelen at det både kreves tillatelse etter energiloven og at det utarbeides reguleringsplan etter plan- og bygningsloven. Gjennom plan- og bygningslovens bestemmelser sikres reindriften en større mulighet for medvirkning i prosessene. Regjeringen legger til grunn at det normalt ikke bør gis dispensasjon fra plan- og bygningsloven ved tiltak med behov for så vidt store arealer som vindkraftutbygginger. Dette gjelder særlig i områder med samiske interesser og reindriftsinteresser.

Regjeringen vil utarbeide retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftverk.

1.3.15 Det internasjonale engasjement

I løpet av det internasjonale urfolkstiåret (1995-2004) har man innenfor FN satt et sterkere fokus på den vanskelige situasjon urbefolkninger i mange deler av verden lever under. I New York er det opprettet et Permanent Forum for urfolksspørsmål. Regjeringen har hele tiden støttet etableringen av Permanent Forum, både politisk og økonomisk.

I Genève foregår det forhandlinger om en FN-erklæring om urfolks rettigheter. I 2003 lyktes det også for første gang å få til reelle forhandlinger om erklæringens materielle innhold. Forhandlingene foregikk med utgangspunkt i forslag fremmet av de nordiske land.

Urfolksspørsmål har også en viktig plass på dagsorden i FNs Generalforsamling og i FNs Menneskerettighetskomisjon. Urbefolkningens situasjon blir også behandlet i en lang rekke andre sammenhenger innenfor FN-systemet.

Norge deltar blant annet aktivt i urfolksrelatert arbeid under konvensjonen om biologisk mangfold (CBD).

1.3.16 Erstatning til utdanningskadelidende samer og kvener

Regjeringen la den 2. juli 2004 frem St.meld. nr. 44 (2003-2004) Erstatningsordning for krigsbarn og erstatningsordninger for romanifolk/tatere og eldre utdanningskadelidende samer og kvener. I meldingen foreslår Regjeringen at søknader om erstatning for samer og kvener som har kommet særskilt uheldig ut på grunn av tapt skolegang under krigen og fororskingspolitikken, skal kunne imøtekommes gjennom en tilpasning av billighetserstatningsordningen. Regjeringen legger til grunn at de som må anses for å ha kommet spesielt uheldig ut, vil være personer som hadde samisk eller kvensk/finsk som morsmål, og som ikke behersket norsk tilfredsstillende nok til å kunne ha utbytte av undervisningen som ble gitt. Regjeringen mener det også bør foretas avgrensninger på bakgrunn av hvor mange års skolegang som er tapt, og foreslår at det settes en grense ved tap av 1,5 års skolegang eller mer.

Regjeringen antar at Sametingets forutsetninger for å ta imot Samefolkets fond nå er imøtekommet, at vedtektene for fondet endelig kan fastsettes, og at avkastningen kan nyttes til de formål Sametinget ønsker å prioritere.

2. KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sigvald Oppebøen Hansen, Reidar Sandal, Karl Eirik Schjøtt-Pedersen og Signe Øye, fra Høyre, Peter Skovholt Gitmark, Hans Kristian Hogsnes og Kari Lise Holmberg, fra Fremskrittspartiet, Torbjørn Andersen og Per Sandberg, fra Sosialistisk Venstreparti, Karin Andersen og Heikki Holmås, fra Kristelig Folkeparti, Pål Kårbø og Ivar Østberg, og fra Senterpartiet, lederen Magnhild Meltveit Kleppa, viser til at Sametingets årsmelding for 2003 er tatt inn som et eget kapittel i stortingsmeldingen, i tråd med Sametingets eget ønske.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, ser det som positivt at man fra Regjeringens side har lagt vekt på en satsning på samisk språkutvikling, med blant annet støtte til utvikling av korrekturprogram for samisk, etablering av samiskspråklige sider på ODIN, kompetansebase for samisk språk og IT og plan for oversettelse av lover til samisk. Tiltak for å bedre tilgangen til tolker innen offentlig sektor, Nordisk samisk språkpris - Gollegiella, utvikling av samisk juridisk terminologi og utvidelse av forvaltningsområdet for samisk språk er også positive tiltak for å styrke samisk språk.

Flertallet har merket seg Sametingets bekymring for konsekvensene av vindkraftutbygging, særlig i Finnmark. Flertallet har merket seg at Regjeringen vil utarbeide retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftverk, slik at vindkraftutbyggingen skjer på en bærekraftig måte der hensynet til andre areal- og samfunnsinteresser ivaretas.

Flertallet forutsetter at berørte lokale og regionale myndigheter gis anledning til å bli hørt under utarbeidelsen av retningslinjene.

Flertallet har merket seg at Regjeringen varsler at samisk kulturminneforvaltning vil bli omtalt spesielt i en egen stortingsmelding om kulturminnepolitikken.

Flertallet viser til at Árran lulesamisk senter i Tysfjord ble sluttført høsten 2003.

Flertallet viser til Budsjett-innst. S. nr. 5 (2004-2005) der en enstemmig komité ba Regjeringen om å prioritere prosjektet Saemien Sijte i Snåsa. Flertallet ber om at Regjeringen arbeider for å få utbyggingen på plass så snart som mulig.

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, har merket seg at Sameingrådet i sin kulturpolitiske redegjørelse blant annet uttalte følgende om regjeringen Bondeviks kulturmelding:

"I meldingen forsøker Regjeringen å skape et bilde av at de kulturpolitiske prioriteringene for samisk kultur er ivaretatt. Vi er sterkt uenige i dette. Vi mener at

Regjeringen i meldingen unnlater å trekke opp de kulturpolitiske hovedlinjene for samisk kultur i det kommende tiåret. [...] Regjeringen har ikke fulgt opp sitt ansvar i kulturmeldingen. I stedet skyves ansvaret over på Sametinget. Det må understrekes at Sametinget ikke har overtatt det fremtidige utviklingsansvaret for samisk kultur. De perspektiver som omtales i meldingen for norsk kultur, må også gjelde for samisk kultur."

Dette flertallet går inn for en omfattende satsing på samisk kultur og at bevilgningene må økes. I innstillingen til kulturmeldingen, Innst. S. nr. 155 (2003-2004), uttalte Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet:

"Desse medlemene viser til at Sametinget har tatt på seg ansvaret for forvaltninga av fleire samiske kulturinstitusjonar. Desse medlemene vil leggje vekt på at det må løyvast nok midlar til at Sametinget kan ta vare på og fremje den samiske kulturen."

Dette flertallet viser videre til sine respektive merknader og forslag i sine alternative statsbudsjett for 2005 om styrking av bevilgningene til samiske kulturformål.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, viser til at det samme flertallet i kommunalkomiteen uttalte i Innst. S. nr. 172 (2003-2004):

"Flertallet har merket seg at Sametingets medieundersøkelse fra 2000 viser at om lag halvparten av velgerne ved valg til Sametinget ikke forstår samisk, og at om lag halvparten av den samisktalende halvparten ikke kan lese samisk. Opp mot 3/4 av Sametingets velgere er således avhengig av at skriftlig informasjon er tilgjengelig på norsk for at de skal kunne forstå innholdet. Flertallet vil ut fra dette understreke betydningen av at det gis mulighet for utvikling også for aviser innrettet mot den samiske befolkningen som skriver på norsk."

Dette flertallet forutsetter ut fra dette at det skal gis mulighet for utvikling også for aviser innrettet mot den norskspråklige delen av den samiske befolkningen.

Dette flertallet viser til brev fra Sametingsrådet til komiteen hvor det uttales:

"Den sørsamiske bokbussen er utrangert, og det vil være avgjørende for opprettholdelse av bokbusstilbudet i det sørsamiske området at det blir investert i en ny buss så snart som mulig."

Dette flertallet ber Regjeringen legge til rette for finansiering av en ny sørsamisk bokbuss.

Dette flertallet forutsetter at Regjeringen legger vekt på råd fra berørte fylkeskommuner og fra Sameetinget om deltakelse i fisket av kongekrabbe.

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet viser til Innst. S. nr. 162 (2002-2003) hvor medlemmene fra Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet foreslår å forvalte kongekrabben som en uønsket introdusert art ved å sette et bestandsmål om å holde bestanden så lav som

mulig, hvor fritt fiske for alle fiskere i norsk farvann vil være ett av virkemidlene for å oppnå dette.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, viser til at komiteen har til behandling spørsmålet om innføring av utjevningsmandater ved valg til Sametinget. Flertallet har merket seg at Sametingsrådet i sine merknader til denne meldingen uttalte:

"Sametinget ser det som svært bekymringsfullt at Regjeringen og eventuelt Stortinget fatter vedtak om valgbestemmelser til Sametinget som sterkt avviker fra Sametinget[s] eget vedtak. Dette er en umyndiggjøring av Sametinget, som samenes folkevalgte organ, som ikke kan være formålstjenlig for noen."

Et annet flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti og Senterpartiet, viser til brev av 21. januar 2005 fra kommunal- og regionalminister Erna Solberg om økonomiforvaltningen i Sametinget, hvor hun redegjør for etableringen av en arbeidsgruppe som blant annet skal anbefale tiltak for å rette på de mangler og svakheter en kartlegging måtte finne, og at de enkelte anbefalingene vil rettes til Sametinget og kommunalministeren i fellesskap.

Dette flertallet viser til sine respektive merknader i Budsjett-innst. S. nr. 5 (2004-2005) vedrørende samepolitikk.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet tar meldingen til orientering.

Disse medlemmer gjentar kort sitt hovedsynspunkt om at man bør nedlegge Sametinget i Karasjok.

Disse medlemmer begrunner dette politiske og prinsipielle syn i at ingen norske statsborgere, uansett rase, religion, nasjonal eller etnisk tilhørighet, bør tilgodeses med særegne demokratiske fora.

Disse medlemmer viser til at både valgbarhet, manntallslistene og stemmerett er fullstendig etnisk betinget ved sametingsvalg.

Disse medlemmer tar på det sterkeste avstand fra en valgordning og et demokratisk system som er basert på etniske tilhørighet. Dette er en form for rase- og etnisk politikk som er helt uakseptabelt i Norge.

Disse medlemmer stiller seg fullstendig uforstående til at de andre partiene på Stortinget kan godta Sametingets eksistens så lenge man ser hvilke kriterier det finnes for valgdeltagelse, valgbarhet og oppføring i manntallslistene.

Disse medlemmer er av den bestemte oppfatning at det ikke er noe som helst behov for en særegen nasjonal politikk eller egen lovgivning for norske samer.

Disse medlemmer mener også at samene er gitt urfolksstatus på feil og sviktende grunnlag og at urfolkstatusen av disse grunner må fjernes innen de tidsfrister som er mulig ut fra bestemmelsene om ratifisering og oppsigelse av internasjonale konvensjoner.

Disse medlemmer mener at den gjeldende samepolitikken som føres i Norge, i all hovedsak utelukkende er velegnet for å skape alvorlige konflikter og motsetninger mellom nordmenn og samer, da spesielt i Finnmark.

Disse medlemmer viser for øvrig til sine tidligere standpunkter vedrørende disse spørsmålene.

3. KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har ellers ingen merknader, viser til meldingen og rå Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

St.meld. nr. 11 (2004-2005) - Sametingets årsmelding for 2003 - vedlegges protokollen.

Oslo, i kommunalkomiteen, den 10. februar 2005

Magnhild Meltveit Kleppa
leder

Ivar Østberg
ordfører

Árvalus S. nr. 115

(2004-2005)

Árvalus Stuorradiggái gieldealávdegottis

St.died. nr. 11 (2004-2005)

Árvalus gieldealávdegottis Sámedikki 2003 doaimma birra

Stuorradiggái

1. ČOAHKKÁIGEASSU

1.1 Álggahus

Sámediggi lea ovddidan iežas jahkásaš jahkediđáhusa departementii 2003' doaimmaidis birra. Jahkediđáhusas čilgejuvvo Sámedikki politihkalaš doaimma, dat barggut maid Sámediggi galgá hálddašit, ja ekonomalaš ja hálldahuslaš hástalusat.

Dáinna stuoradiggediđáhusain vástida Ráđdehus daid gažaldagaid maid Sámediggi lea ovddidan 2003' jahkediđáhusastis. Jahkediđáhusa áššiid čuovvoleapmi ja joatkin máinnašuvvo vel dás.

Ráđdehusa ja Sámedikki ovttasbargu máinnašuvvo erenoamážit dieđáhusas, ja namuhuvvo vel iešguđet doaimbasurggiid čilgehusain.

Dieđáhusas eai leat makkárge odđa doaimbajut mat mielddisbuvttašedje ekonomalaš dahje hálldahuslaš váikkuhusaid. Iešguđet departemeantaid dálá bušehttarámmat gokčet máinnašuvvon doaimmaid.

1.2 Sámedikki ja guovddáš eiseválddiid gaskasaš ovttasbargu

ILO-konvenšuvvna nr. 169' eamiálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain (1989) 6. artihkkal nanne sápmelaččaid vuoigatvuođa beassat ráđđádallat dalle go meannuduvvojit áššit mat njuolga gusket sidjiide. Dál lea eiseválddiin ja Sámedikkis sihke politihkalaš ja hálldahuslaš čeahkkin- ja guorahallanvuogádat daid áššiid oktavuodaš main lea mearkkašupmi sápmelaččaide.

Ráđdehus dáhttu eiseválddiid ja Sámedikki gaskasaš ovttasbargovuogi ovddiduvvot ain buorebun, ja ain dohkálaččat fuolahit álbmotrievttálaš geatnegasvuoda ráđđádallat sápmelaččaiguin, eamiálbmogin.

Lea áсахuvvon bargojoavku mas Sámedikki ja Giel-da- ja guovlodepartemeantta hálldahuslaš dási ovddas-

teaddjit leat fárus. Bargojoavku galgá ráhkadit oktasaš čállosa mas eamiálbmogiid vuoigatvuohta ráđđádallat máinnašuvvo, ja evttohit mo sáhtttá ráđđádallamiid čađahit. Čálus galgá mañit áigái adnot politihkalas dási sá-gastallamiid vuđđosin. Njuolggadusat šaddet čujuhussan departemeanttaide ja daid vuollásaš etáhtaide.

Giella- ja guovlodepartemeanta ja Sámediggi leat vel ovttaoavivis dárkilat geahčadit Sámedikki bušehttaráhkadeami prosedyraid. Bušehttabargopro-sedyraid ráhkadettiin čuožžilit olu sierra gažaldagat ja čuolmmat, ja danne giedahallojuvvojit dat sierra pro-seassas.

1.3 Ráđdehusa sáme politihkalaš áššiid bargu ja Sámedikki jahkediđáhusáššiid čuovvoleapmi

1.3.1 Sámi mánát ja nuorat

1.3.1.1 MÁNÁIDGÁRDDIT

Sámediggi juolluduvvojit ruđat mat adnojit doarjjan sámi mánáidgárdiide, ja diehtjuohkin-, oavadan- ja ovddidanbargguide sámi mánáidgárdiin ja mánáidgárdiin main leat sámi mánát.

Nuppástuhttima birra odeldiggeproposišuvdna galgá ovdanbiddjot Stuoradiggái 2005' giđa. Láhka-odastanbarggus lea Sámediggi mávssolaš ovttasbargo-guoibmin Mánáid- ja bearašdepartementii. Mánáidgárdi odđa rámmaplánaid dáfus ge, áigu departemeanta ráđđádallat Sámedikkiin.

Mánáid- ja bearašdepartemeanta lea jámmadit doal-lan hálldahuslaš čeahkkimiid Sámedikkiin main hástalusat leat guorahallojuvvon. Sámediggi lea čilgen dárbbu eambo deattuhit guovlluid olggobealde sámi guovddášguovlluid. Olu guovllut leat odđasis ealáskeamen, ja dárbbášit oavvadeami ja dieđuid das mo heivehit ja čuovvolit sámi mánáid mánáidgárdefálaldaga. Hástalus- lea vel bestet sáme gielal bargiid.

1.3.1.2 SÁMI MÁNÁID JA NUORAIÐ FÁLALDAGA NANNEN GIELDDAID OLIS

Sámediggi ja Mánáid- ja bearašdepartemeanta nannejit ovttrasáđiid gielddaid sámi mánáid ja nuoraid fá-

laldaga. 2003:s almmuhuvvui ovttasrádiid giha sámi bajásšaddandili ja gielddaid fáldaldagaid birra.

Departemeanta lea 1999 rájes jođihan bajásšaddan-birasnannema ovdánahttinprográmma. Deanu giela lea oassálastán prográmmaáigodaga vuosttaš oasis, ovttas ovcciin eará gielddain. Guovdageainnu suohkan lea dál fárus oktan gávccii gielddain 2004 rádjai. Prográmma ulbmilin lea nannet bidjosa veahkaválddálašvuoda, givssideami, láhkarihkumiid, gárrenmirkkoid ja rasismma vuostá.

2003:s attii Mánáid- ja bearašdepartemeanta ekonomalaš doarjaga Davvi-Norgga mánáidsuodjalusa ovddidanguovddáži, ráhkadit njeallje temáihppaga mánáidsuodjalusa birra sámi oktavuodas. Dát galget adnot mánáidsuodjalusa olis ja muđui iešguđet oahpahusain. Temáihppabargu galgá plána mielde loahpahuvvot 2004:s.

1.3.1.3 MÁNÁIDSUODJALUS JA BEARAŠSUODJALUS

Sámediggi lea dieđáhusatis ovddidan dárbbu čalmmustuhttit sámi mánáid dárbbuid mánáidsuodjalusa ja bearašsuodjalusa hálddašeami ođastettiin.

Departemeanta čujuha dasa go mihttun lea hábmet mánáidsuodjalusa mii lea mánnái ávkin, de galgá dat vel leat sámi mánnái ávkin, ja das galgá sámegiella ja sámi kultuvra adnot mávssolažžan ja seammaárvosažžan. Jus dán galggaš olahit, de ferte mánáidsuodjalusbálvalusas buoridit mánggakultuvrralaš gelbbolašvuoda.

Mánáid- ja bearašdepartemeanta lea Váhneoaivadeami prográmma bokte ráhkadan materiála váhnemiid ja dearvvašvuodaguovddážiid atnui, mii galggašii veahkehit váhnemiid ovdamoraš- ja bajásgeassinrollas. Muhtin oasisi dán materiálas lea jorgaluvvon sámegillii.

Sámedikki doarjaga vehkiin lea Sis-Finnmárkku bearašsuodjalankantuvra čađahan prošeavtta «Metodeutvikling og kompetanseheving i arbeid med par og familier med rusrelaterte problemer i Sápmi» (Metodaovddideapmi ja gelbbolašvuodalokten sámi bárragottiid ja bearrašiid divššus gain leat gárrenmirkováttisvuodat). Dát prošeakta lea addán ávkkálaš dieđuid mat sáhttet adnot vuosttašbálvalusas, ja prošeavttas sáhtta leat ávki ja árvu vel eará kultuvraide dákkár tabuaášiid oktavuodas.

”Kompetansetilak for familievernet” (Bearašsuodjalusa gelbbolašvuodadoaimmat) nammasaš raportta vuodul álggahuvvojit dađistaga iešguđet vuoruhuvvon doaibmabijut. Guovddáš vuoruhansuorgi lea nannet etnalaš unnitlogu bearrašiidda fáldaldaga, das vel fáldaldaga sámi álbmogii.

1.3.2 Sámegiella, diehtjuohkin ja čalmmustuhttin

1.3.2.1 SÁMEGIELLA EANET ANUS

Ráđdehus atná giellagažaldaga hui dehálaš sámepolihtihkalaš áššin. Ráđdehus dáhttu sámegiela leat ealli giellan mii galgá adnot almmolaš oktavuodain ge.

Kultur- ja girkodepartemeanta, Oahpahus- ja dutkan-departemeanta ja Giela- ja guovlodepartemeanta leat 2004:s juolludan 6 mill kruvnno elektrovnnalaš áššegiedahallama sámi dárkkistanprográmma ráhkadeapmái. Sámediggi jođiha barggu, ja lea ieš juolludan 5,3 mill kruvnno prošeaktii. Ollislaš juolludus lea dalle 11,3 mill kruvnno.

2005 giđa mielde galget buot departemeanttain ja Stáhtaministara kantuvrras leat dieđut ODIN:is sámegillii.

Vai almmolaš doaimmaide šattašii álkit atnit sámegiela, de lea Sámegiela ja IT gelbbolašvuodabása dál ása-huvvon: www.samit.no. «samIT» lea oassin Ráđdehusa barggus stáhtalaš etáhtaid guovdu, ja ulbmil lea láhčit dili sámegielgeavaheapmái IT-oktavuodain, ja dieđuid juohkit stáhtalaš doaimmaid birra sámegillii.

Ráđdehus dáhttu eanet lágaid ja lálkkaásahusaid jorgaluvvot sámegillii.

Ráđdehus dáhttu buoridit vejolašvuoda geavahit dulkaid almmolaš oktavuodain. Oassin dán olaheamis lea Sámi allaskuvla 2004 mielde ovdánahttan dulkaoahppo-fáldaldaga.

1.3.2.2 DAVVIRIKKALAŠ SÁMI GIELLABÁLKKAŠUPMI – GOLLEGIELLA

Davviriikkalaš sámeministarat ja sámediggepresideanttat leat Norgga Giela- ja guovlodepartemeantta álgaga mielde ásahan davviriikkalaš sámegielbálkkašumi man bokte sámegiela vuoruheapmi ja bargu galgá dohkehuvvot ja čalmmustuhttot.

1.3.2.3 SIS-FINNMÁRKKU DIGGEGODDI JA SÁMI JURIDIHKALAŠ TERMINOLOGIIJA

Sis-Finnmárkku diggegoddi lea biddjon sámi gildii Detnui, ja lea doaibman ođđajagimánu 1.b. 2004 rájes. Dát lea dábaláš vuosttašinstánsa duopmostuollu, mii galgá leat iežas riekteguovllu ássiid bálvalussan.

Duopmostuoluide galgá ráhkaduvvot ođđa áššemean-nudanvuogádat, ja das galgá sámegiella hiveshuvvot čállingiellan. Sis-Finnmárkku diggegotti ásaheapmi lea buorre ággan ain ovddidit sámegiela.

Sis-Finnmárkku diggegotti ásaheami ja giellaovddidan-prošeavtta ulbmil lea dahkat riektevuogádaga olahahttibun sápmelaččaide, ja buoridit riektevuogádaga máhtu sámi vieruid ja riekteáddejumiid birra. Ásaheapmi lea vel Eurohparádi unnitlogugielaid soahpamuša Norgga ratifiserema mearkašemiid oskkaldas čuovvoleapmi.

1.3.2.4 SÁMEGIELA HÁLDDAŠANGUOVLU

Divttasvuona giela lea ohcan beassat sámegiela hálddašanguvlui. Sámediggi meannudii ášši 2002:s, ja lea dáhtton Kultur- ja girkodepartemeantta nuppástuhttit sámelága giellanjuolggadusaid vai giela sáhtášii beassat hálddašanguvlui.

Ráđdehus áigu čuovvolit mearrádusa 2004' čavčča mielde, ja ovddidit odeldiggeproposišuvnna sámelága njuolggadusnuppástuhttima birra sámegiela hálddašanguovllus.

Departemeanttat leat vel ožžon ohcamuša Snoasa gielddas beassat mielde sámegiela hálddašanguvlui.

1.3.2.5 SÁMELÁGA GIELLANJUOLGGADUSAIÐ ÁRVVOŠTALLAN

Sámediggi lea dáhtton Kultur- ja girkodepartemeantta árvvoštallat sámelága giellanjuolggadusaid. Departemeanta lea ságastallagohtán Sámedikkiin ja Giela- ja guovlodepartemeanttain árvvoštallama mandáhta birra. Mihttun lea sámelága árvvoštallat jagi 2005 mielde.

1.3.2.6 BÁIKENAMMALÁHKA

Kultur- ja girkodepartemeanta bargá dál odeldigeproprosišuvnnain mas báikenammaláhka evttohuvvo nuppástuhttot. Ulbmilin lea ovddidit proposišuvnna jagi 2004 mielde.

1.3.2.7 SÁMI OFELAČČAT

«Sámi ofelaččat» nammasaš prošeavttain dáhttu Ráđdehus barggahit sámi nuoraid diehtjuohkimiin sámegiela, sámi kultuvrra ja servodateallima birra. Dát lea álggos jurddašuvvon golmma jagi geahččalanprošeaktan. Dan maŋŋil árvvoštallojuvvo galgá go prošeakta joatkašuvvot.

1.3.2.8 GUOVVAMÁNU 6.B. ALMMOLAŠ LEVGENBEAIVIN

Ráđdehus lea mearridan ahte Sámiálbmotbeaivvi galgá almmolaččat levgejuvvo. Sámeálbmotbeaivvi almmolaš levgen lea gutnálaš vuohki čalmmustuhttit beaivvi, ja čájehit beroštumi sápmelaččaide ja sámi dilálašvuodaide.

1.3.3 Oahpahus

1.3.3.1 GUOVDDÁSHÁLDDAHUSA ORGANISATORALAŠ NUPPÁSTUSAT SÁMEGIELA JA SÁMEGILLII VUOĐDOOHPAHUSA ÁŠŠIID MEANNUDEAMIS

Guovddáš stáhtalaš skuvlahálddahusa ođđaorganiserema oktavuoda lea áshuvvon oahppodirektoráhtta.

Direktoráhtas lea alddistis, ja searválaga báikkálaš instánsaiguin ja Sámedikkiin, ovddasvástádus ovddidit sámi skuvlla kvalitehta. Direktoráhta gelbolašvuhta sámi oahpahussuorggis nannejuvvo ee. danne go departemeanta renoamáš fágagelbbolašvuhta dán suorggis lea sirdojuvvon direktoráhttii.

1.3.3.2 OVTTADÁSSÁSAŠVUOHTA

Go sámi dievdoolbmot eai vállje alit oahpu váldit, de šaddá dat stuora ovttadássásašvuodapolitihkalaš hástalus. Ođđa lohkanfálaldagaid ráhkadettiin áigu Sámi allaskuvla deattuhit dakkáriid maiguin bestešii dievdoolbmuid studeantan. 2004:s lea Sámi allaskuvla ožžon ruđaid bargat studeantabestemiin.

1.3.4 Sámi dutkan

St.died. nr. 34 (2001-2002) čuovvoleapmin lasihuvvui Norgga dutkanrádi sámi prográmma 4,6 mill kruvnnos 8,2 mill kruvdnui 2003' stáhtabušehtas. 8,2 mill kruvdno juolluduvvo jatkui 2004:s. Dasa lassin lea Gielda- ja guovlodepartemeantta bušehta bokte 2004 várás juolluduvvon 1 mill kruvdno lassin Norgga dutkanrádi sámi prográmmii nannet sámegiela originálagiellan sámi dutkamis.

Ráđdehussii lea sámegiela nannen dutkangiellan dehálaš. Danne lea Ráđdehus 2005 bušehtas evttohan lasihit juolludusa 1 mill kruvnnoin Gielda- ja guovlodepartemeantta bušehta bokte, ja ollislaš juolludus šaddá 9,2 mill kruvnnos.

1.3.5 Kultuvra, valáštallan, media

1.3.5.1 RÁĐDEHUSA JA SÁMEDIKKI GASKASAŠ KULTUR-OVTTASBARGU

2002:s sirdii Kultur- ja girkodepartemeanta olu kul-

turásahusaid ja doaimmaid hálddašanoavddasvástádusa Sámediggái. Sámediggi hálddaša dál kulturulbmiliid rámmajuolludusa, ja Sámediggái gullá vuoruhit doaimmaid dán rámma siskkobealde.

1.3.5.2 SÁMI KULTUVRA

2004:s mearridii Sámediggi dáhttu Kultur- ja girkodepartemeanta sirdit sámi arkiivva hálddašanoavddasvástádusa Riikkaarkivárii, vai sámi arkiiva šaddá stáhtalaš arkiivadoaimma oassin. 2005' bušehtas evttohuvvo sirdojuvvot sámi arkiivadoimii 0,7 mill kr stáhtalaš Arkiivadoaimmahakkii.

1.3.5.3 SÁMI KULTURVISTTIT

Árran julevsámi guovddáža Divttasvuonas, II huksen-oassi loahpahuuvui 2003' čavčča.

Kultur- ja girkodepartemeantta 2005-2008 investerenplánas (vrd. St.prp. nr. 1 (2004-2005) lea Njávdamá nuortasámi museii juolluduvvon 26,2 mill kruvnnos doarjjan. Stáhta lea ovdal addán 3,8 mill kruvnnos dán huksenprošeaktii. Ája sámi guovddázii Gáivuonas, lea ollislaš doarjja 21,3 mill kruvnnos, ja vuosttaš oassi lea plánejuvvon juolluduvvot 2006:s (10 mill kruvnnos). Sámi dáiddamuseii juolluduvvo 2006:s 1 mill kruvdnosaš plánejuvvo, ja 2007:s 10 mill kruvnnos. Dáiddamusea eaktuduvvo šaddat Sámi Vuorká Dávviirid ossodahkan. 30 mill kruvdnosaš doarjjarámma lea gaskaboddosaš merošteapmi.

Kultur- ja girkodepartemeanta lea vel juolludan 1 mill kruvnnos oasseruhtadeapmin sámi multidáiddara Nils-Aslak Valkeapää-rohki opmodaga oastima várás.

1.3.5.4 SÁMI VALÁŠTALLAN

Kultur- ja girkodepartemeanta lea bivdán Sámedikki ovddidit ohcamuša, mii sáhtášii leat vuodđun meannudit Sámedikki ja Sámiid valáštallanlihtu ávžžuhusa jahkásaččat oazžut doarjaga speallanruđain. Sámi valáštallamis lea muđui vejolašvuhta dálá rusttetdoarjjaortnegiid bokte ohat speallanruđain juolludeami áshat alces dárbašlaš infrastruktuurra. Dasa lassin sáhttet sámi valáštallansearvvit ohat doarjagiid báikkálaš servviid doarjjaortnega bokte.

1.3.5.5 SÁMI MEDIA

Sámi almmuhemiid vuodđodoarjja viiddiduvvui 2003:s gustot vel Gába nissonbláddái, Leavvedolggi mánáidbláddái ja risttalaš Nuortanáste bláddái.

Departemeanta áigu árvalit nuppástuhtit sámi aviisaid doarjjaortnega njuolggadusaid, mii mearkkaša ahte árvaluvvon 2005 bušehtalassáneapmi várrejuvvo sámegiell aviissaide. Dasto addá departemeanta vejolašvuoda addit doarjaga julevsámegiell čállimii daid aviissain mat iešalddiset eai leat doarjjavuogatuodalaččat sámi aviisan. Departemeanta lea vel váldán oktavuoda Sámedikkiin ságaskušat sámi aviisaid doarjjaortnega hálddašanoavddasvástádusa vejolaš sirdima.

Stáhta juolludusa eaktun addit doarjaga Nordnorsk filmsenter AS:i lea ahte galgá leat uhcimusat okta sámi filmbabuvttadeapmi dainna doarjagiin.

1.3.6 *Sámelága nuppástuhttin*

1.3.6.1 SÁMI JIENASTUSLOGU GUOVDDÁŠ ČÁLLIN

Stuoradiggi lea Ráđđehusa evttohusa mielde nuppástuhttan sámelága 2-6 § vrd. Ot. prp. nr. 26 (2003-2004). Láhkanuppástuhttin mielddisbukta ahte jienastuslogu ovddasvástádus lea sirdojuvvon gielddain Sámediggái, ja Sámediggi atná dál ovddasvástádusa olles jienastuslogu dáfus ja fuolaha ahte sámi jienastuslohku čállojuvvo gielddaid mielde.

Sámelága nuppástuhttin gáibida sámediggeválggaid lánkaásahusaide vástideaddji dárkkisteami. Lánkaásahusnuppástuhttimat gevvat ovttrasráđiid Sámedikkiin.

1.3.6.2 SÁMEDIGGÁI NJEALLJE DÁSSENMANDÁHTA

Ráđđehus lea Ot.prp. nr. 21 (2004-2005) ovddidan evttohusa nuppástuhttit sámelága 2-4 § dainna ulbmiliin ahte Sámediggái galget njeallje dássenmandáhta, nu ahte Sámediggái oktiibuot šaddet 43 áirasa. Áigumušaid mielde galgá lánkanuppástuhttin leat gustovaš juo 2005 válga rájes.

1.3.7 *Dearvvašvuoda- ja sosiálabalvalusat sápmelaččaid várás*

Sámediggi ja Dearvvašvuodadepartemeanta ráđđadallet jámmadit dearvvašvuodabálvalusa guoskevaš diliid birra. Lea ovttamielalášvuoha ásaht ovttasbargoorgána mii áittarda sámi álbmoga fuolaid dearvvašvuodaásahusaid ektui.

Čuovvolemá plána «Mangfold og likeverd» (Girjái- vuoha ja dáseárvu) - mii lea Ráđđehusa dearvvašvuoda- ja sosiálabalvalusaid doaibmaplána sámi álbmoga guovdu Norggas 2002-2005, eaktuda departemeanta lagas ovttasbarggu Sámedikki ja Sosiála- ja dearvvašvuodadirektoráhta gaskka. Doaibmaplána gusto 2002-2005 áigodahkii, ja boahhtevaš čuovvoleapmi čielgá 2005 mielde. Dearvvašvuodadepartemeanta lea juolludan ruđa čuovvoleapmái.

Fálaldat sápmelaččaide geat psykalaččat gillájit galgá nannejuvvot, ja danne viiddiduvvo Kárášjoga ja Leavnnja psykalaš dearvvašvuodasuodjalus našuvnnalaš gelb-bolašvuodabásan sámi álbmogii, nu mo lea ovddiduvvon Psykalaš dearvvašvuoda viiddidanplánas.

1.3.8 *Guolástusgažaldagat*

1.3.8.1 GUOLÁSTUS- JA RIDDODEPARTEMEANTTA JA SÁMEDIKKI GASKASAŠ OKTAVUOHTA

Sámediggi ja guolástus- ja riddoministtar dollet jámmadit oktasaš čoahkkimiid.

1.3.8.2 GONAGASREABBÁBIVDDU BIRRA

Buohkat geat besse searvat gonagasreabbábivdui 2003:s, besset bivdit 2004:s ge. Fatnasat mat servet bivdui lassánit 2004:s, danne go bivdovuolu lea viiddiduvvon, referánšaáigodat leat nuppástuvvon ja danne go guhkimus fanasguhkkodatmearri lea nuppástuvvon 21 mehterii ja oanehamos fanasguhkkodatmearri lea nuppástuvvon 6 mehterii.

Bivdofatnasiidda oanehat fanasguhkkodatmearri mielddisbukta ahte eanet sámi guovlluid guolásteaddjit dál sáhttet bivdit gonagasreabbá. Guolástus- ja riddodepartemeanta oaivvilda ahte kvalitehta- ja sihkarvuoda

ákkaid geažil ii leat áigeguovdil dohkkehit vel oanehat fatnasiid.

1.3.8.3 RIDDODORSKEBIVDDU BIRRA

Miessemánu 1.b. 2004 rájes mearriduvvojedje Norgga riddodorski ráđdjejuvvon gáhttenguovllut, go dalle gessojedje guolástanráđdjema vuotnaráját. Fatnasat mat leat guhkibut go 15 mehtera ja mat guolástit dábálaš bivdoneavvuiguin, fertejit leat dáid vuotnarájáid olggobealde go bivdet dorski. Seammás mearriduvvui ahte lobálaš gávpedorski jorbadeaddu ii galgga leat eambo go 3 000 kg daidda guolásteddjiide geat eai leat guolástuslogus. Juohke olbmo nammi biddjo 25 kg guoli olggosfievrrandanráđjain. Dát mearrádušat suodjalit unnimus riddofatnasiid guovllu, ja nu sámi vuotnabivdiid guovllu ge.

1.3.8.4 LAGASVUODA- JA SORJAVAŠVUODAPRINSIHPA BIRRA

Sámediggi ohcala lagasvuoda- ja sorjavašvuoda- prinsihpa hálldašeami vuodđun guolástanvaljiid hálldašeamis. Guolástus- ja riddodepartemeanta čujuha ahte searvanlohpi galggašii juolluduvvot geográfalaš gullevašvuoda vuodul, go dušše dakkár eavttuid vuodul ii leat dál váldi searvanlága mielde juolludit searvanlobiid.

1.3.8.5 MUDDENRÁĐĐÁI SEARVAMA BIRRA

Sámediggi čujuha jahkediđáhusastis ahte oppalaččat lea leamaš váttsi oazžut Muddenráđi doarjaga Sámedikki oaivviliidda muddemiid hárrái.

Guolástus- ja riddodepartemeanta dáhttu aiddostahttit ahte Muddenráđi buhte dábálaš gulaskuddanproseassa, ja doaibmá Guolástus- ja riddodepartemeantta ráđdeaddi orgánan. Muddeneráđdi addá miellahtuid gaskkas jienasteami bokte rávvagiid Guolástus- ja riddodepartementii. Ráđis lea 12 miellahtu, ja Sámedikkis lea das 1 lahttu.

1.3.9 *Boazodoallu*

1.3.9.1 RÁĐĐÁDALLAMAT JA ŠIEHTADALLAMAT

Eanandoallddepartementii lea dehálaš ja dárbbalaš ovddidit buriid ráđđádallan- ja šiehtadallanprosedyráid sámi beroštumiid guovdu.

1.3.9.2 OVTTADÁSSÁSAŠVUODAHÁSTALUSAT

Dál lea nissonolbmuid dili boazodoalus árvvoštallojuvomin, maiddá ekonómalaš gaskaomiid geavaheapmi. Dán barggu ulbmilin lea boazoealáhussii ovddidit odastuvvon ja ulbmillaččabut ovttadássásašvuodapolitiikka, mas nissonolbmot beasašedje eambo oassálastit ja váikkuhit.

1.3.9.3 KULTUVRA JA EALÁHUSAT

Jahkediđáhusas čujuhuvvo ahte Sámediggi dál oasálastá áicin boazodoallošiehtadallamiin. Sámediggi oaivvilda dán rolla fertet nuppástuhttit vai Sámediggi oazžu duohta váikkuhanvejolašvuoda, ja ahte dat galgá gustot sihke boazodoallošiehtadallamiin ja eanandoallošiehtadallamiin.

Ealáhus- ja sámpolitiikkalaš ovddideami oktavuodas áigu Ráđđehus, ovttrasráđiid guoski ealáhusorganisašuvnnaiguin, jámmadit árvvoštallat Sámedikki rolla.

1.3.9.4 AREÁLAGÁHTTEN, AREÁLAHÁLDDAŠEAPMI JA EALÁHUSOVĐANAHTTIN

Finnmárkku boazolohkodilli lea ášši masa giddejuvvo stuurra fuomášupmi ovddosguvlui. Dál leat álggahuvvon olu bidjosat dasa mo dili lágídit nu ahte doarvái njuvvojuvvo, ja biergojohtu buorránivččii.

1.3.10 *Riektedilit ja sámi guovlluid eanan- ja luondduriggodathálddašeapmi*

1.3.10.1 FINNMÁRKOLÁHKA

Cuoŋománu 4.b. 2003:s ovddidii Ráđdehus Od.prp. nr. 53 Finnmarkku fylkka riektedili ja eanan- ja luondduriggodathálddašeami láchkaevttohusa (finnmárkoláhka) Stuoradiggái. Proposišuvdna lea justisálávdegottis gieđahallamii.

1.3.10.2 SÁMI VUOIGATVUOĐALÁVDEGOTTI BARGU FINNMÁRKKU LULÁBEALDE

Sámi vuoigatvuodálávdegoddi joatká iežas barggu riektedili ja sámi guovlluid eanan- ja luondduriggodathálddašeami hárrái Finnmarkku lulábealde. Justiisadepartemeanta lea dan oktavuodas juolludan ruđa stuurát dutkanprošektii.

1.3.11 *Sámi guovlluid birasgáhtten*

1.3.11.1 AREÁLAGÁHTTEN JA AREÁLAHÁLDDAŠEAPMI

Maŋŋil go Sámediggi evttohii konkrehta buoridemiid plánaproseassas, de áigu departemeanta dasto 2004:s evttohit dárkilat áššemeannudannjuolggadusaid, mat buoremus lági mielde sihkarastet ahte sámi beroštumit válđojit fárrui luonddugáhttenlága gáhttenproseassain.

Birasgáhttendepartemeanta dáhttu vel mearkkašit ahte Divttasvuona-Oarjevuona gáhttenplánaproseassa dál fas lea johtui boahtán, maŋŋil go bisánii 2001:s. Stuoradiggái meannudii 2003' gida gáhttenplána odđasis álggaheami.

Ovttasráđiid ee. Sámedikkiin lea dán gáhttenplána-bargui ráhkaduvvon áššemeannudanplána ja prográmma. Mandáhta vuodđun lea ahte joatkkabargu galgá leat našuvnnalaš proseassan, ja plánenuogit galget sihkarastit ahte julevsámi beroštumit čielggaduvvojit ja válđojit ráđiin fárrui. Bargujoavku mas leat ovddastuvvon sihke iešguđet báikkálaš beroštumit ja gielddaid ja stáhtalaš beroštumit báikkálaš/-guovllulaš dásis, galgá ovddidit organiseren- ja plánenevttohusa ovdal čakčamánu 1.b. 2005.

1.3.11.2 KULTURMUITOGÁHTTEN

Birasgáhttendepartemeanta sirddii 2001:s kultur-muitolága mielde Sámediggái válldi gaskaboddosaš hálddašanortnegiin 3 jahkái. 2004:s guhkiduvvui hálddašanortnet 2005' lohppii.

Ráđdehus áigu ovddidit sierra stuoradiggedieđáhusa kulturmuitalitihka birra, mas ee. sámi kulturmuitalitihka hálddašeapmi máinnašuvvo.

1.3.12 *Minerálaláhka*

Ealáhus- ja gávpedepartemeantta politihkalaš njunošiid ja Sámedikki sadjásaš presideantta gaskasaš čoahkkima vuodul dáhtui Ealáhus- ja gávpedepartemeanta doallat čoahkkima Sámedikkiin digastállan

dihtii Sámedikki oaiviliid odđa minerálalága birra. Sihke Sámediggi ja Ealáhus- ja gávpedepartemeanta atne čoahkkima konstruktiivvalažžan ja ávkkálažžan.

1.3.13 *Petroleumdoaimma Barentsábi*

Nu mo máinnašuvvon St.dieđ. nr. 38 (2003-2004) Petroleumdoaimma birra, de čoahkkinnaste eiseválddit ja sámi beroštumiid ovddasteaddjit, dalle go Lofuohta guovllu - Barentsábi (ULB) birrajagi petroleumdoaimma čielggadeapmi lei gulaskuddamis.

Oljo- ja energijadepartemeantta ovddasvástádus leat čuovvovaš čuoggát:

- Fealtahuksemiid váikkuhusčielggademiid oaivadeamis galgá čilgejuvvo ahte sámi beroštumiid ja boazodoalu beroštumiid váikkuhusat galget válđot fárrui váikkuhusčielggadeapmái, dalle go dat leat áššáigullevaččat, vai dakko bokte sihkarastá ahte sámi dilálašvuodát čuvgejuvvojit doarvái petroleumriggoda-gaid huksemiid oktavuodas.

- Go Snøhvit-buvttadeapmi lea muhtin jagiid bistán, de galgá čađahuvvot mánggafágalaš dutkanprošeakta man bokte Snøhvit-huksema duohta váikkuhusat sámi ealáhusaide, kultuvrii ja servodahkii kártejuvvojit. Ovttasráđiid Sámedikkiin ja boazodoalu organisašuvnnaiguin, árvvoštallojuvvojit dan maŋŋil buhtadeaddji doaimbabi-jut maiguin ráddje vejolaš negatiiva váikkuhusaid sámi ealáhusaide, kultuvrii ja servodahkii. Stuoradiggái dohkkehii Snøhvit-huksema 2002:s, ja buvttadeapmi galgá plána mielde leat jođus 2006 rájes.

1.3.14 *Bieggafápmu*

Dála njuolggadusat bieggafápmoprošeavttaid mean-nudeapmái mielddisbuktet juohke áidna prošeavtta vuđolaš árvvoštallama energijalága ja plána- ja huksenlága KU-mearrádusaid olis, ja nu addet buori vuđđosa árvvoštallat juohke prošeavtta váikkuhusaid. Ráđdehus atná dárbbalažžan ahte láchčojuvvo dilli ollislaččabut árvvoštallat plánejuvvon bieggamillorusttegiid váikkuhusaid. Dan oktavuodas hálida Ráđdehus dálá bieggafápmoprošeavttain ásahtit temáhtalaš vuostála svuodaárvvoštallama vuogádaga, ee. boazodoalu dá-fus, mas sihke dieđihuvvon ja váikkuhusiskkaduvvon bieggamillorusttegiid geahčča oktanis.

Bieggafápmorusttegiid ásaheami oktavuodas lea vál-donjuolggadus sihke ahte gáibiduvvo lohpi energijalága mielde ja ahte ráhkaduvvo muddenplána plána- ja huksenlága mielde. Plána- ja huksenlága mearrádusaid olis sihkarasto boazodollui stuurát vejolašvuolta mielváikkuhit proseassain. Ráđdehus bidjá vuodđun ahte dábálaččat ii berre addot sierralohpi plána- ja huksenlágas dakkár doaimmaide mat dárbbasit nu viiddis eatnamiid go bieggafápmohuksema. Dát lea erenoamáš dehálaš guovlluin main leat sámi beroštumit ja boazodoalloberoštumit.

Ráđdehus áigu ráhkadit njuolggadusaid bieggafápmo-rusttegiid plánema ja huksenbáikki välljema hárrái.

1.3.15 *Riikkaidgaskasaš ánggirušan*

Riikkaidgaskasaš eamiálbmotlogijagi áigge (1995-2004) lea ON eambo deattuhan iešguđet máilmmiguovlluid eamiálbmogiid vátis dili. New Yorkas lea ásaheavvon Eamiálbmotáššiid bistevaš forum. Ráđdehus lea čađat

dorjon Bistevaš Foruma ásaheami, sihke polithkalaččat ja ekonomalaččat.

Genêvas čadahuvvojit šiehtadallamat eamiálbmo-giid vuoigatvuodaid ON-julggaštusa birra. 2003:s lih-kostuvvui de vuosttas geardde oažžut áigái duođalaš šiehtadallamiid julggaštusa ávnnaslaš sisdoalu dáfus. Šiehtadallamat ledje davviriikkaid ovddidan evttohus-aid vuodul.

Eamiálbmotáššit leat vel dehálaččat ON' Generála-čoakkáma ja ON' Olmmošvuoigatvuodakommišuvnna áššelisttus. Eamiálbmotdilálašvuodát giedahallojuvvojit vel olu eará oktavuodain ON-vuogádaga siskkobealde.

Norga lea earret eará árjjalaččat mielde eamiálbmot-guoskevaš barggus biologalaš šláddjivuoda konven-šuvnna (CBD) barggus.

1.3.16 Buhtadus sápmelaš ja kveana oahppováilla-giidda

Ráđdehus ovddidii suoidnemánu 2.b. 2004, St.died. nr. 44 (2003-2004) "Erstatningsordning for krigsbarn og erstatningsordning for romanifolk/tatere og eldre utdanningsskadelidende samer og kvener" (Soahtemánáid buhtadusortnet ja buhtadusortnegat romaniálbmogii/ta-teriidda ja boarráset sápmelaš ja kveana oahppováilla-giidda). Diedáhusas árvala Ráđdehus ahte sápmelaččat ja kveanat geat leat erenoamážit vahágahttojuvvon váilevaš oahpahusa geažil soadi ja dáruiduhttinpolitihka geažil, galget sáhttit oažžut doarjaga šállobuhtadusortnega heiveheami bokte. Ráđdehus atná vuodđun ahte sii guđet erenoamážit vahágahttojuvvojedje, leat sii geain lei sá-megiella dahje kveanagiella/suomagiella eatnigiellan, eai ge hálldašan dárogiebla dan mađe bures ahte dalá oahpa-hus livččii leamaš ávkin. Ráđdehus oaivvilda vel ahte ráját fertejit biddjot dan mielde man galle jagi oahpahusa lea massán, ja evttoha danne ahte rádján biddjo 1,5 jagi skuvlamassin dahje eanet.

Ráđdehus vuordá ahte Sámedikki eavttut vuostáiváldit Sámeálbmot foandda dál leat ollašuvvan, ja ahte foand-da njuolggadusat viimmat sáhttet dohkkehuvvot, ja ahte reantu adno daidda ulbmiliidda maid Sámediggi dáhttu vuoruhit.

2. LÁVDEGOTTI MEARKKAŠEAMIT

Lávdegoddi, Bargiidbellodaga miellahtut, Sigvald Oppebøen Hansen, Reidar Sandal, Karl Eirik Schjøtt-Pedersen ja Signe Øye, Olgešbellodaga, Peter Skovholt Gitmark, Hans Kristian Hogsnes ja Kari Lise Holmberg, Ovddádusbellodaga, Torbjørn Andersen ja Per Sandberg, Sosialisttalaš Guovddášbellodaga, Karin Andersen ja Heikki Holmås, Kristtalaš Álbmotbellodaga, Pål Kårbø ja Ivar Østberg, ja Guovddášbellodaga, jodiheaddji Magnhild Meltveit Kleppa čujuhit dasa ahte Sámdukkii 2003' jahkediédáhus lea sierra kapihtalin stuorradiggediédáhusas, nugo Sámediggi ieš hálidii.

Lávdegotti eanetlohku, Bargiidbellodaga, Olgešbellodaga, Sosialisttalaš Guovddášbellodaga, Kristtalaš Álbmot-

bellodaga ja Guovddášbellodaga miellahtut oidnet buorrin ahte Ráđdehusa beales deattuhuvvo ahte sáme-giella ovdánahttin vuoruhuvvo, earret eará doarjjo-dettiin sámi korrekturprográmma, álggahemiin sáme-giel siidduid ODIN:s, sáme-gillii ja IT:i gealbobása ja plána lágaid jorgaleamis sáme-gillii. Doaimbajuid mo buori-dit vejolašvuoda geavahit dulkkaid almmolaš suorggis, Davviriikkalaš sámi giellabálkkašupmi - Gollegiella, sámi juridihkalaš terminologija bargu ja sáme-giella hálldašanguovllu viiddideapmi leat vel buorit doaim-bajut sáme-giella nannemis.

Eanetlohku lea mearkkašan Sámedikki fuolastuv-vama bieggafápmohuksema čuozaheami, erenoamážit Finn-márkkus. Eanetlohku lea mearkkašan ahte Ráđdehus áigu ráhkadit njuolggadusaid bieggafápmo-rusttegiid plánema ja huksenbáikki válljema birra, vai bieggafápmohuksen dahkko guoddevaš vuogi mielde mas eará areála- ja servodatberoštumit vuhtii váldoju-vvojit bures.

Eanetlohku eaktuda ahte guoskevaš báikkálaš ja guovllulaš eiseválddit ožžot vuogasvuoda guldaluvvot njuolggadusaid ráhkadettiin.

Eanetlohku lea mearkkašan ahte Ráđdehus dieđiha ahte sámi kulturmuithálldašeampi erenoamážit máin-našuvvo sierra stuorradiggediédáhusas kulturmuithopo-litihka birra.

Eanetlohku čujuha dasa ahte Árran julevsámi guovddáš Divttasvuonas gergojuvui 2003' čavčča.

Eanetlohku čujuha Bušeahitta-árvalussii S. nr. 5 (2004-2005) mas ovttajienalaš lávdegoddi bivddii Ráđdehusa vuoruhit Saemien Sijte prošeavtta Snoasas. Eanetlohku bivdá Ráđdehusa bargat oččodit huksema sadjái nu jođánit go vejolaš.

Eará eanetlohku, Bargiidbellodaga, Sosialisttalaš Gurutbellodaga ja Guovddášbellodaga miellahtut, leat mearkkašan ahte Sámediggeráđdi kulturpolitihkalaš válddahallamis-tis earret eará celkkii čuoovovačča Bondevika ráđdehusa kulturdiédáhusa birra:

"Dieđáhusas geahččala Ráđdehus govvet ahte kultur-politihkalaš vuoruheamiit sámi kultuvrra hárrái leat áimmahuššojuvvon. Dasa mii eat oba guorras ge. Mii oaivvildat ahte Ráđdehus dieđáhusastis garvá vuoruhit kulturpolitihkalaš oaiveulbmiliid sámi kultuvrra ek-tui boahhte logi jahkái. (...) Ráđdehus ii leat čuoovolan ovddasvástádusastis kulturdiédáhusas. Dan sajis duvdi-luvvo ovddasvástádus Sámediggái. Ferte deattuhuvvot ahte Sámediggi ii leat váldán badjelasas boahhtevuoda ovddidanovddasvástádusa sámi kultuvrras. Dat oainnut mat máinnašuvvojit norgga kultuvrra dieđáhusas, fertejit gustot sámi kultuvrii ge."

Dát eanetlohku guorrasa dasa ahte galgá viidát vuoruhit sámi kultuvrra ja ahte juolludemiid ferte lasi-hit. Kulturdiédáhusa árvalusas, Árvalus S. nr. 155 (2003-2004), celkkii Bargiidbellodat, Sosialisttalaš Gurutbello-dat ja Guovddášbellodat:

"Dát miellahtut čujuhit dasa ahte Sámediggi lea váldán badjelasas ovddasvástádusa hálldašit mánga sámi kul-turáhusa. Dát miellahtut áigot deattuhit ahte ferte juol-

ludit doarvái ruđa, nu ahte Sámediggi sáhtta áimmahuššat ja ovddidit sámi kultuvrra.”

Dát eanetlohku čujuha dasto guoskevaš mearkašemiidasas ja evttohusaidasas molssaevttolaš 2005 bušehtainis sámi kulturulbmiliid juolludemiid nanne- ma hárrái.

Lávdegotti eanetlohku, Bargiidbellodaga, Olgešbellodaga, Sosialisttalaš Gurutbellodaga, Kristtalaš Álbmotbellodaga ja Guovddášbellodaga miellahtut, čujuhit dasa ahte gielávddegotti seamma eanetlohku celkkii Árvalus S. nr. 172 (2003-2004):

“Eanetlohku lea mearkašan ahte Sámedikki 2000 mediaiskadeapmi čájeha ahte sullii bealli sámedikkválgga jienasteaddjiin eai ádde sámegeiela, ja ahte sullii bealli sámegeiel jienasteaddjiin eai máhte lohkat sámegeiela. Lagabui 3/4 oassi Sámedikki jienasteaddjiin leat danne sorjavaččat das ahte čálalaš dieđut leat olamuttos dárogillii, vai galget áddet mii das čuožžu. Eanetlohku áigu dán vuodul deattuhit man mávssolaš lea ahte sáhtta ovddidit aviissaid ge mat leat oavivilduvvon sámeálbmogi, ja mat čállet dárogillii.”

Dát eanetlohku eaktuda dán mielde ahte galgá addot vejolašvuohta aviissaide ge ovdánit dárogielalaš sápmelaččaid dihtii.

Dát eanetlohku čujuha Sámediggeráđi reivii lávdegodái mas celko:

“Lullisámi girjebusse lea hilgojuvvoma muttus, ja jus galggaš doalahit lullisámi guovlluid girjebussefálaldaga, de lea mearrideaddjin ahte osto odđa busse nu jođánit go vejolaš.”

Dát eanetlohku dáhttu Ráđdehusa láchit dili nu ahte ruhtaduvvo odđa lullisámi girjebusse.

Dát eanetlohku eaktuda ahte Ráđdehus deattuha guoskevaš fylkagielladaid ja Sámedikki ráđiide gonagasreabbáid bivdinoassálastima hárrái.

Lávdegotti Sosialisttalaš Gurutbellodaga ja Guovddášbellodaga miellahtut čujuhit Árvalussii S. nr. 162 (2002-2003) mas Sosialisttalaš Gurutbellodaga ja Guovddášbellodaga miellahtut evttohit hálldašit gonagasreabbá dego sávakeahtes oahpástuvvon šláján go biddjo máddodatmihtun dat ahte máddodat galgá doalahuvvot nu vuollin go vejolaš, mas okta váikkuhanomiin dán juksamii lea ahte norgga mearračázis galgá leat visot guolásteaddjiin lohpi bivdit.

Lávdegotti eanetlohku, Bargiidbellodaga, Sosialisttalaš Gurutbellodaga ja Guovddášbellodaga miellahtut, čujuhit dasa ahte lávdegoddi lea meannudeamen ášši ahte galgetgo leat dásseáirasat Sámedikki válggain. Eanetlohku lea mearkašan ahte Sámediggi iežas mearkašemiin dán dieđáhusii celkkii:

“Sámedikki mielas lea hui fuolastuvvahtti go Ráđdehus ja vejolaččat Stuorradiggi dahká mearrádusa

Sámedikki válganjuolggadusaid hárrái nu ahte dat garra- sit spiehkastit Sámedikki iežas mearrádusas. Dát lea Sámedikki válddalašvuodahuhtin, sápmelaččaid vállejjuv- von orgánan, mii ii sáhte leat ulbmilávkálaš oktiige.”

Eará eanetlohku, Bargiidbellodaga, Olgešbellodaga, Sosialisttalaš Gurutbellodaga, Kristtalaš Álbmotbellodaga ja Guovddášbellodaga miellahtut, čujuhit odđajagimánu 21.b. 2005 reivii giel- ja guovloministar- is Erna Solbergas Sámedikki ruhtadillehálddašeami birra, mas son čielggada manne áshuvvui bargojoavku mii earret eará galgá rávvet doaimbajuid divvun dihtii daid váilliid ja headjuvuodaid maid kárten gávnna- ha, ja ahte dát rávvagat divvojit Sámediggái ja giel- daministarii searvevuodas.

Dát eanetlohku čujuha guoskevaš mearkašemiidasas Bušehtta-árvalussii S. nr. 5 (2004-2005) sáme- politihka hárrái.

Lávdegotti Ovddádusbellodaga miellahtut váldet dieđáhusa čuvgehussan.

Dát miellahtut geardduhit oanehaččat váldooaivi- liideaset ahte berrešii heaittihit Sámedikki Kárášjogas.

Dát miellahtut vuodustit dán politihkalaš ja prinsihpalaš oainnu dasa ahte ii oktage norgga riikavuloš, beroškeahtta nális, oskkus, našuvnna- laš dahje čearddalaš gullevašvuodas, berrešii buorrin oazžut ereliiggánis demokrátalaš foraid.

Dát miellahtut čujuhit dasa ahte sihke válga- dohkálašvuohta, jienastuslohkolisttut ja jienastanvuoi- gatvuohta leat áibbas čearddalaččat eaktuduvvon sáme- diggeválgas.

Dát miellahtut leat garrasit vuostá válgaortne- ga ja demokrátalaš vuogádaga mii lea vuodduvvon čearddalaš gullevašvuhtii. Dát lea dakkár nálleearuhan- politihka mii lea áibbas dohkketmeahttun Norggas.

Dát miellahtut eai ádde moktege manne eará bel- lodagat Stuorradikkis sáhttet dohkkehit Sámedikki, nu guhká go oaidná makkár eavttut leat válgasearvamii, valgadohkálašvuhii ja jienastuslohku čáliheapmái.

Dát miellahtut leat dan čielga oavivilis ahte ii leat norgalaš sápmelaččaide makkárge dárbu ereliiggánis našuvnna- laš politihkkii dahje sierra lágaide.

Dát miellahtut oavivildit vel ahte sápmelaččaide lea addon eamiálbmotárvu boastto iige doalle- vaš vuđđosiin ja ahte eamiálbmotárvu dáid ákkaid geažil ferte jávkaduvvot daid áigeme- riid siste maid sáhtta riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid ratifiserema ja lihccu- ma mearrádusaid mielde.

Dát miellahtut oavivildit ahte gustojeaddji sá- mepolitihka mii Norggas jođihuvvo, lea enaš dušše heivehuvvon ráhkadit dážaid ja sápmelaččaid gaska- saš garra riidduid ja vuostálasvuodaid, ja dalle erenoamážit Finnmárkkus.

Dát miellahtut čujuhit muđui sin ovddeš mear- rádusaide dáid áššiid hárrái.

3. LÁVDEGOTTI RÁVA

Lávdegotti eai leat muđui mearkašeamit, čujuha dieđáhusii ja rávve Stuorradikki dahkat dakkár

mearrádusa:

St.dieđ. nr. 11 (2004-2005) - Sámedikki 2003
jahkedieđáhus - čuovvu beavdegirjji.

Oslo, gielalávdegottis, guovvamánu 10.b. 2005

Magnhild Meltveit Kleppa
jođiheaddji

Ivar Østberg
ságadoalli

